

Asia: VN/35922/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle ambulanssikuljetusten ja ensihoitopalveluun sisältyvien kuljetusten järjestämis- ja rahoitusvastuun uudistamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksumuutoksia koskevaksi lainsäädännöksi sekä luonnos

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausuntonne ensihoitopalveluun sisältyvien sekä ensihoitopalveluun sisältymättömien ambulanssilla toteutettavien kuljetusten järjestämis- ja rahoitusvastuun siirrosta hyvinvointialueille sisältäen ensihoitopalvelun sekä muiden kuljetusten asiakasmaksujen muutokset ja kanavointiratkaisun:

-

2. Lausuntonne muista esitetyistä asiakasmaksumuutoksista (indeksisääntelymuutokset ja käyttämättä jätetyn palvelun maksun muutokset):

-

3. Lausuntonne esityksen vaikutusarvioinneista:

-

4. Edellyttääkö ensihoidon laskutustietojen käsittely muutoksia tietojärjestelmiin (esimerkiksi laskutustietojen saaminen THL:n ylläpitämästä ensihoitorekisteristä hyvinvointialueen laskutusjärjestelmiin)? Arvioi myös muutoksen toimeenpanon aiheuttamia kustannuksia.

-

5. Minkälaisia tietojärjestelmä- ja muita muutoksia ensihoitopalveluun sisältymättömien kuljetusten laskutustietojen käsittely edellyttää? Arvioi myös muutoksen toimeenpanon aiheuttamia kustannuksia sekä toimeenpanoon tarvittava aika.

-

6. Kysymys hyvinvointialueille (mukaan lukien Helsingin kaupunki ja HUS-yhtymä): Millaisia sopimus- ja kilpailutusvaikutuksia esityksellä arvioidaan olevan alueellanne?

-

7. Onko toimialanne lainsäädännössä esteitä sille, että asiakasmaksulakiin nykyisellään sisältyvää viittausta päivähoiton maksuihin (ks. tarkemmin ehdotettu 14 b §) ei jatkossa enää laissa olisi?

-

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto asiassa. Tukiliitto on valtakunnallinen jäsenyhdistystensä muodostama ihmisoikeus- ja kansalaisjärjestö, jonka kohderyhmään kuuluvat apua ja tukea asioiden ymmärtämiseen, oppimiseen ja arjen toimintoihin tarvitsevat ennen aikuisikää vammautuneet henkilöt sekä heidän perheensä ja muut läheisensä.

Tukiliitto vastustaa muutoksia, jotka lisäävät kehitysvammaisten ja vastaavaa tukea tarvitsevien ihmisten sekä heidän perheidensä asiakasmaksurasitusta nykyisestä ja / tai nykyistä nopeammin ja voimakkaammin.

*

Ensihoitopalveluun sisältyvien sekä ensihoitopalveluun sisällyttämättömien ambulanssilla toteutettavien kuljetusten järjestämis- ja rahoitusvastuun siirto hyvinvointialueille sisältäen ensihoitopalvelun sekä muiden kuljetusten asiakasmaksujen muutokset:

Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään muutoksia terveydenhuoltolakiin, sairausvakuutuslakiin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin (asiakasmaksulaki). Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että ensihoitopalveluun sisältyviä sekä muita Kelan nykyisin sairaankuljetuksina korvaamia ambulanssikuljetuksia ei enää 1.1.2027 lukien toteutuneiden kuljetusten osalta korvattaisi sairausvakuutuksesta. Nämä kuljetukset siirtyisivät tänä ajankohtana täysin hyvinvointialueiden järjestämis- ja rahoitusvastuulle.

Kuljetusten rahoitus tulisi jatkossa pääosin valtiolta ja hyvinvointialueille säädettäisiin mahdollisuus periä kuljetuksista nykyistä sairausvakuutuslaissa säädettyä omavastuuta korkeampi asiakasmaksu.

Tukiliitto pitää ongelmallisena sitä, että ensihoitopalvelun asiakasmaksua ja ensihoitopalveluun sisällyttämättömien kuljetusten perittämissä olevat asiakasmaksut olisivat tasoltaan korkeampia kuin nykyinen sairausvakuutuslain mukainen omavastuu.

Asiakkaan on nykyisen lain mukaan seurattava maksukattonsa ylittymistä itse. Asiakkaan on myös haettava pääsääntöisesti maksujen palauttamista katon ylittymistä seuraavan kalenterivuoden aikana, tai asiakas menettää oikeutensa palautukseen. Maksukaton täyttymisen seuraaminen voi olla joillekin asiakasryhmille haastavaa. Asiakkaat voivat olla eriarvoisessa asemassa riippuen siitä, onko heillä kykyä ja voimavaroja seurata maksukaton täyttymistä tai saavatko he apua läheisiltään.

Tukiliitto pitää Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausunnossa esitetyin tavoin erittäin ongelmallisena, että ensihoitopalvelun ja ensihoitopalveluun sisältymättömien kuljetusten asiakasmaksujen seuranta jää maksukaton täyttymisen osalta asiakkaan vastuulle. Tältä osin asiakkaan asema heikkenee suhteessa nykyiseen matkakattokäytäntöön. Tukiliitto katsoo, että nykyisen kaltaiset maksukatot, joita asiakkaan pitää itse kyetä seuraamaan, eivät ole riittäviä keinoja kohtuuttoman maksurasituksen muodostumisen estämiseen.

*

Muut esitetyt asiakasmaksumuutokset (indeksisääntelymuutokset ja käyttämättä jätetyn palvelun maksun muutokset) ja vaikutusarvioinnit:

Tukiliitto vastustaa asiakasmaksujen sitomista hyvinvointialueindeksiin ja siirtymistä jokavuotisiin indeksitarkistuksiin, sillä se korottaa asiakasmaksuja nopeammin kuin nykyinen malli. Esitetyt muutokset korottaisivat muun muassa omaishoidon vapaan aikaisista palveluista perittäviä maksuja sekä vammaispalvelulaissa säädetyn kodin ulkopuolella järjestetyn lapsen asumisen tuen maksua. Muun muassa nämä palvelut ovat monille kohderyhmiemme ihmisille vammaisuuden vuoksi välttämättömiä. Tukiliitto katsoo, että asiakasmaksujen nykyistä nopeampi nousu muun muassa em. palveluissa vaikuttaa kielteisesti moniin kehitysvammaisiin ja vastaavaa tukea tarvitseviin ihmisiin, jotka tarvitsevat sosiaali- ja terveyspalveluita usein runsaasti ja elämänmittaisesti ja jotka ovat muutoinkin yhteiskunnassa monin tavoin heikoimmassa asemassa.

Tässäkin yhteydessä on välttämätöntä huomioda, että myös monet muut hallituksen sosiaaliturvaan sekä sote-järjestelmään kohdistuneet leikkaukset osuvat muun muassa juuri tähän väestöryhmään, minkä vuoksi säästötoimenpiteitä / leikkauksia, jotka edelleen lisäävät näiden henkilöiden asiakasmaksutaakkaa, vaikeuttavat heidän toimeentuloaan ja aiheuttavat lisää kuormitusta, on pidettävä kohtuuttomia.

Asiakasmaksulain maksuhojennussääntely ei ole tilanteessa riittävä tae sille, ettei ehdotetuista muutoksista aiheutuva asiakasmaksujen nousu johda esimerkiksi kehitysvammaisten ja vastaavaa tukea tarvitsevien ihmisten sekä heidän perheidensä kohdalla toimeentulon vaikeuksiin ja toimeentuloturvan tarpeeseen. Maksuhojennusten hakemisprosessi on kankea ja raskas, ja monet kehitysvammaiset ihmiset eivät vammansa vuoksi edes kykene hakemaan maksuhojennusta. Vammaisten lasten perheissä elämäntilanteet ovat usein hyvin kuormittavia, minkä vuoksi

maksuhuojennusten hakeminen ja esimerkiksi sitä varten tarvittavien tietojen kokoaminen voi olla kohtuuttoman suuri haaste. Lisäksi on huomioitava, että maksuhuojennusta koskevien hakemusten käsittely, jolle on esitettyjen muutosten myötä kuitenkin aiempaa suurempi tarve, kuluttaa myös viranomaisen resursseja.

Esitysluonnoksen mukaan yleiset edellytykset käyttämättä jätetyn palvelun maksun perimiselle vastaisivat nyt voimassa olevaa lainsäädäntöä, ja niiden sisältöä kuvataan tarkemmin esitysluonnoksessa nykytilaa koskevassa osiossa sekä hallituksen esityksessä 129/2020 vp. Esitysluonnoksessa todetaan em. hallituksen esitykseen viitaten, että ”[k]ohtuuttomuus arvioitaisiin aina tapauskohtaisesti, ja arvioinnissa huomioon voitaisiin ottaa esimerkiksi asiakkaan nuori ikä, pitkittynyt vaikea elämäntilanne, kehitysvammaisuus, muistisairaus, neuropsykiatriset häiriöt tai mielenterveysongelmat. Maksun periminen olisi kohtuutonta aina silloin, jos asiakkaalla ei olosuhteidensa vuoksi olisi käytännössä ollut mahdollisuutta toimia asiassa toisin. Jos asiakkaalta ei objektiivisesti arvioiden voi kohtuudella edellyttää, että tämä muistaisi tai osaisi perua varaamansa palvelun tai paikan, pykälässä tarkoitetun maksun periminen olisi kohtuutonta.”

Mikäli käyttämättä jätetystä palvelusta perittävää maksua korotetaan, on entistäkin tärkeämpää, että maksun perimisen osalta huomioidaan yksilöllisesti asiakkaiden ja potilaiden toimintarajoitteet. Mikäli palvelun käyttämättä jättäminen johtuu esimerkiksi siitä, että henkilö ei ole vammansa vuoksi saanut tosiasiallisesti tietoa palveluajasta tai ymmärtänyt, että hänelle on varattu palveluaika, henkilö ei vammansa vuoksi löydä oikeaan palvelupaikkaan tai muusta vastaavasta vammaan liittyvästä syystä, maksua palvelun käyttämättä jättämisestä ei tule periä. Näiden tilanteiden tunnistamiseksi ja maksun perimättä jättämiseksi niissä on oltava selkeät rakenteet ja toimintatavat, joita voisi jollakin tasolla kuvata vähintään lain esitöissä. Palveluaikoja, niiden käyttämistä ja mm. ajan peruutusta koskevan tiedon esteettömyyteen ja saavutettavuuteen on kiinnitettävä entistä parempaa huomiota, mikäli maksua käyttämättä jätetystä palvelusta korotetaan.

On sinänsä myönteistä, että esitysluonnoksessa on erikseen arvioitu vaikutuksia vammaisiin henkilöihin. Esitysluonnoksessa vammaisten henkilöiden todetaan yleisellä tasolla kuuluvan siihen ryhmään, jonka arkipäivään ehdotetun indeksisääntelyn uudistuksen seurauksena tosiasiallisesti tapahtuvat maksukorotukset vaikuttavat. Esitysluonnoksessa (s. 57) tunnistetaan, että vammaiset henkilöt ovat muuta väestöä useammin perustoimeentulotuen varassa, saavat tulonsa pitkälti tulonsiirroista ja tarvitsevat sosiaali- ja terveystalvaeluita muuta väestöä enemmän. Toisaalta todetaan, että vammaisten henkilöiden joukossa on myös hyvin toimeentulevia henkilöitä, joiden toimeentuloa julkisten palvelujen maksurasituksen kasvu ei uhkaa ja jotka voivat halutessaan hyödyntää myös yksityisiä sosiaali- ja terveystalvaeluita.

Vammaisia henkilöitä ja heidän perheitään koskevat toimeentulon haasteet ovat yleisesti tiedossa, ja ne tunnistetaan myös tässä esitysluonnoksessa. Tukiliitto katsoo, että esitysluonnoksessa esitetään kuitenkin näiltä osin virheellinen johtopäätös, jonka mukaan muutosten arvioidaan vain yksittäistapauksissa johtavan tilanteisiin, joissa yksilön kokonaistilanteen kannalta kohtuuttoman maksurasituksen muodostuminen olisi mahdollista, mutta esityksen ei kuitenkaan arvioida yleisellä tasolla johtavan kohtuuttomiin maksuihin tai erityisesti vaikuttavan vammaisten henkilöiden

asemaan sitä heikentävästi, ja sen on katsotaan siten olevan sopusoinnussa vammaisyleissopimuksen velvoitteiden kanssa.

Tukiliitto katsoo, että esimerkiksi kehitysvammaisten ja vastaavaa tukea tarvitsevien ihmisten ja heidän perheidensä kannalta on pikemminkin päinvastoin: yksittäistapauksissa on mahdollista, että ehdotetut muutokset eivät vaikuta heikentävästi kohderyhmiemme ihmisten asemaan, mutta yleisellä tasolla esitysluonnoksen mukaiset muutokset heikentävät vammaisten ihmisten asemaa ja aiheuttavat aiempaa enemmän kohtuuttomia tilanteita asiakasmaksurasituksen kannalta. Tukiliitto ei siksi pidä esitysluonnoksen mukaisia muutoksia YK:n vammaisyleissopimuksen mukaisina.

Tukiliitto huomauttaa, että vammaispalvelulain soveltamisalapykälää aiotaan esittää edelleen tarkennettavaksi (esitysluonnos VN/9727/2025), ja toteutuessaan tämä muutos tarkoittaa, että yhä useampi muun muassa Tukiliiton kohderyhmiin kuuluva ihminen siirtyy vammaispalveluista sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin, jolloin nämä vaikutukset osuvat heihin samoin kuin muihin vammaisiin henkilöihin voimakkaammin kuin esitysluonnoksessa on arvioitu.

Tukiliitto haluaa Mannerheimin Lastensuojeluliiton tavoin nostaa esiin, että Suomessa potilaiden maksamat suorat terveydenhuoltomenot ovat korkeammat kuin monissa muissa Pohjoismaissa ja EU-maissa: vaikka asiakasmaksujen enimmäiskatto tarjoaa suojaa suurilta kustannuksilta, korkeat omavastuuosuudet voivat silti aiheuttaa merkittävää taloudellista raskautta erityisesti pienituloisille kotitalouksille.

Maksutason jatkuva nousu syventää ja laajentaa köyhyyttä, joka uhkaa erityisen vahvasti Tukiliiton kohderyhmiin kuuluvia, muutenkin hyvin haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä perheineen. Kehitysvammaiset aikuiset ovat yleensä takuueläkkeen ja hoitotuen varassa, ja myös kehitysvammaisten ja vastaavaa tukea tarvitsevien lasten perheissä on usein toimeentulovaikeuksia, kun työssäkäyntiä joudutaan tyypillisesti vähentämään vammaisesta lapsesta huolehtimiseksi.

Kokko Saara
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry